

ใกล้ตัว

กก.วิษณุ ยี่งยอด และ กก.อิศรภักษ์ เหลลาคุม
กลุ่มงานเภสัชกรรม
โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสว่างแดนดิน
จ.สกลนคร

ชวน “ร้านยา” มาเดินเคียงข้าง สว่างแดนดินทำ (ได้) อย่างไร

โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เป็นหนึ่งในพื้นที่อาสาสมัครปฏิบัติการพัฒนาระบบการใช้อย่างสมเหตุสมผลในชุมชน ร่วมกับ กพย. ในช่วงที่ผ่านมา

ที่นี้ปักหมุดจุดเน้นไปที่การทำงานกับผู้ประกอบการร้านขายยาเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก เนื่องจากเป็นสาเหตุของปัญหาที่ทำให้ยังมีการขายยาอันตรายในชุมชนอยู่เรื่อย ๆ โดยกำหนดเป้าหมายระยะยาวนั้นไว้ที่ทำให้ร้านขายยาทั้ง 25 แห่งของอำเภอสว่างแดนดิน พัฒนาสู่การเป็นสถานประกอบการด้านยาในภาคเอกชนที่ส่งเสริมการใช้อย่างสมเหตุสมผล ตามแนวทางกฎแฉ่สำคัญ 6 ประการ (PLEASE)

อย่างไรก็ตาม การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้นต้องใช้เวลาในการสร้างความตระหนักและความร่วมมือจากผู้ประกอบการด้านยาภาคเอกชน การดำเนินงานครั้งนี้จึงตั้งเป้าหมายเท่าที่เป็นไปได้คือการเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และนำมาใช้เป็นแนวทางทำงานต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นคือ ได้ข้อมูลสถานการณ์การใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านขายยาพื้นที่อำเภอแห่งนี้ ทั้งด้านการเฝ้าระวังปัญหาการไม่ปฏิบัติตามหลักวิชาชีพ และข้อมูลในด้านที่เป็นจุดอ่อนของร้านขายยา ส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับรู้และให้ความช่วยเหลือ เพื่อจะได้พัฒนาให้ร้านขายยาจำหน่ายยาที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ปลอดภัย มีการใช้ยาอย่างถูกต้อง สมเหตุผลตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์ของประชาชนในระยะต่อไป

เบื้องหลังของการดำเนินงาน ซึ่งสะท้อน 1 ใน 5 กิจกรรมหลัก (5 Key Activities) ของการพัฒนาระบบ RDU Community นั่นคือ การส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในภาคเอกชน (Good Private Sector) ที่สว่างแดนดินในครั้งนี้ว่า กิจกรรมหลัก คือ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในสถานบริการสุขภาพภาคเอกชน และประเมินความพร้อมของร้านยาในการปฏิบัติตามโครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา

ขั้นตอนสำคัญประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรก จัดเตรียมข้อมูลผู้ประกอบการร้านยาในพื้นที่ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ กำหนดกลุ่มเป้าหมายในสถานบริการสุขภาพภาคเอกชน โดยให้เจ้าของร้านยาและเภสัชกรประจำร้านยา เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน เนื่องจากร้านยาบางร้านเจ้าของกับเภสัชกรเป็นคนละคน และที่ผ่านมามีพบว่ามีเวลาเกิดปัญหาต่าง ๆ แต่แต่ละฝ่ายมักจะเกี่ยงว่าเป็นความรับผิดชอบของอีกฝ่ายหนึ่ง

ขั้นที่สอง จัดเตรียมแบบสอบถาม เพื่อประเมินความพร้อมของร้านยาในการปฏิบัติตามโครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา (ดูภาพประกอบ) โดยคณะทำงานโครงการได้พัฒนาแบบประเมินนี้ ขึ้นมาตามแนวทางกุญแจสำคัญ 6 ประการ (PLEASE) มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยเภสัชกรผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน สำหรับให้เจ้าของร้านขายยา/เภสัชกรเจ้าของร้านยา และ/หรือเภสัชกรผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการทำการประเมินตนเอง

ขั้นที่สาม จัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในสถานบริการสุขภาพภาคเอกชน และประเมินความพร้อมของร้านยาในการปฏิบัติตามโครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา

กลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมให้ได้ผลตามเป้าหมายว่า ที่ผ่านมา เวลาโรงพยาบาลเชิญผู้ประกอบการร้านยามาเข้าประชุมมักไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ในครั้งนี้จึงพยายามหาวิธีสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการร้านยามาเข้าร่วม โดยการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับการจัดประชุมเพื่อชี้แจงเรื่องการต่อใบอนุญาตร้านยา พร้อมชี้แจงแนวทางการเข้าร่วมโครงการร้านยาใกล้บ้าน เภสัชกรใกล้ใจ (โครงการลดความแออัดของโรงพยาบาลโดยร้านยาแผนปัจจุบัน) ซึ่งเป็นโครงการที่ร้านขายยาจะได้รับประโยชน์โดยตรง

ผลที่พบคือ วิธีนี้ทำให้ผู้ประกอบการร้านยาร่วมมือเข้าประชุมครบทุกร้าน แม้จะมีบางร้านที่เจ้าของร้านยาหรือเภสัชกรไม่ได้มาเอง แต่ก็ถือว่ามียาเข้าร่วมประชุมมากกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

อีกกลยุทธ์หนึ่งที่น่าสนใจคือ เน้นการสื่อสารเชิงบวกในการชี้แจงทำความเข้าใจ ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาระบบการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในสถานบริการสุขภาพและชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักและร่วมมือกัน ไม่ใช่ลักษณะสั่งการหรือการบังคับ เพื่อที่เวลาผู้เข้าร่วมทำแบบสอบถามประเมินความพร้อมๆ จะได้ให้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

“ถ้าเราไปบอกว่า คุณต้องทำนะ ถ้าไม่ทำคุณจะต้องมีความผิดต่าง ๆ นานา ต่อให้เขาประเมินตนเองก็จะกลายเป็นว่าเขาทำตามหมด ไม่ตอบตามความเป็นจริง เขาจะตอบเอาใจเรา ทำตามหมดทุกข้อ แต่พอเราบอกว่าให้มาช่วยกัน ถ้าสมมติคุณเป็นร้านยา RDU คุณอาจได้พิจารณาเข้าร่วมโครงการร้านยาใกล้บ้าน เภสัชกรใกล้ใจ เป็นร้านแรกๆ เราลองมาประเมินตัวกันแล้วมาช่วยกันภายในปีนี้ดู พบว่าได้ผลดี”

ผลที่ได้จากการให้ผู้ประกอบการร้านยาและสถานพยาบาลเอกชนทำแบบประเมินตนเองสรุปได้ดังนี้

- กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ ร้อยละ 64.7 เป็นเภสัชกรที่เป็นทั้งเจ้าของและผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 64 มีประสบการณ์การปฏิบัติการประจำร้านมากกว่า 5 ปี
- ด้านความสมัครใจเข้าร่วมโครงการพบว่า ร้อยละ 61 ของร้านขายยาในอำเภอสว่างแดนดินจะสมัครเข้าร่วมโครงการร้านขายยาใช้ยาอย่างสมเหตุผล
- ด้านความพร้อมในการปฏิบัติโครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา พบว่าร้านยาส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านการจัดหาเครื่องมือที่จำเป็นที่ช่วยให้เกิดการใช้ยาอย่างสมเหตุผลมากกว่าด้านอื่น ตามด้วยการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล
- ด้านที่ร้านยายังมีความพร้อมน้อยและต้องการความช่วยเหลือมากที่สุดคือ การดำเนินการการจัดทำฉลากยา ฉลากยาเสริม และข้อมูลยาสู่ประชาชนโดยเฉพาะทางด้านจัดทำฉลากช่วยสำหรับยาที่จำเป็นต้องให้คำแนะนำเป็นพิเศษ

ปฏิบัติการในครั้งนี ทำให้มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในภาคเอกชนต่อไป โดยในอนาคตอาจนำการประเมินตนเองของร้านขายยา ไปผนวกกับการตรวจประเมินเพื่อต่อใบอนุญาตประจำปี และมีการเฝ้าระวังเชิงรุก เช่น การล่อซื้อยา ร่วมด้วย

บทเรียนนำรู้

- ▶ กฎแฉสำคัญที่ทำให้การทำงาน RDU Community กับภาคเอกชนได้ดี คือ ทักษะคติในการทำงาน โดยมองว่า ผู้ประกอบการร้านขายยาเอกชน เป็น “พันธมิตร” ไม่ใช่ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งรัฐ ให้ผู้ประกอบการได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้สถานการณ์ปัญหา การค้นหาปัญหา ไปจนถึงการร่วมกันหาทางแก้ไข เพราะจะทำให้เกิดความร่วมมืออย่างแท้จริง และมีความยั่งยืนมากกว่า
- ▶ การใช้ผลตอบแทนสร้างแรงจูงใจ แล้วใช้อำนาจหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปส่งเสริมหรือการบูรณาการงาน RDU เข้ากับโครงการ/กิจกรรมอื่น ๆ ที่ผู้ประกอบการจะได้ประโยชน์ เช่น ในโครงการนี้บูรณาการเข้ากับโครงการร้านยาใกล้บ้านใกล้ใจ เป็นกลยุทธ์ที่กระตุ้นความสนใจของภาคเอกชน และทำให้เกิดความร่วมมือได้

แบบสอบถามเพื่อประเมินความพร้อมของร้านยา ในการปฏิบัติตามโครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา

ระยะที่ 1 แบบสอบถาม

นโยบาย	ข้อ	ข้อความคำถาม	จะ ดำเนินการ	ดำเนินการ แล้ว	IOC
P=Policy for RDU	1	ไม่จำหน่ายยาอันตรายและยาที่ห้ามจำหน่ายในร้านชำ เช่น ทิพี อีวี กาโน ปือก เพียแคม ให้แก่ผู้ประกอบการร้านชำร้านชำเพื่อนำไปจำหน่ายต่อที่ร้าน			1.00
	2	ไม่จำหน่ายยาที่ไม่ควรใช้ตามนโยบายส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล (2 รายการได้แก่ ยาอมที่มีส่วนผสมของยาปฏิชีวนะ เช่น มายบาซิน และยาพ่นที่มีส่วนผสมของยาสมุนไพร เช่น คามีโลซาน)			1.00
	3	มีการใช้ยาปฏิชีวนะอย่างสมเหตุผล ใน 3 กลุ่มโรคได้แก่ โรคติดเชื้อที่ระบบทางเดินหายใจส่วนบนโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลัน และแผลสด ตามนโยบายการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในร้านยา			0.67
L=Labeling and Leaflet for Patient Information	4	มีการใช้ชื่อสามัญทางยา (Generic Name) บนซองยา/ฉลากยา			1.00
	5	จัดทำฉลากช่วยสำหรับยาที่จำเป็นต้องให้คำแนะนำเป็นพิเศษ			1.00
A=Awareness For RDU Principle Among Health Personnel and patients	6	มีฉลากยาโดยแสดงชื่อสามัญทางยาเป็นภาษาไทย และมีคำเตือนในยาบางรายการที่จำเป็น			1.00
S=Special Population Care	7	มีป้ายแจ้งเตือนหรือจัดทำเครื่องมือที่ป้องกันการเกิดอันตรายจากการใช้ยา/การแพทย์/โรคประจำตัว/ยาที่ใช้ประจำ/หญิงตั้งครรภ์ให้คนบุตร			1.00
	8	มีแนวปฏิบัติในการจ่ายยาอันตรายที่ควรจ่ายหรือกระจายยาอย่างมีเงื่อนไข (จ่ายยา Tramadol ครั้งละไม่เกิน 20 เม็ด)			0.67
	9	มีแนวปฏิบัติในการจ่ายยาอันตรายที่ควรจ่ายหรือกระจายยาอย่างมีเงื่อนไข (ไม่จ่ายยาNSAIDs ซ้ำซ้อนหรือ 2 ตัวขึ้นไป)			0.67
E= Ethics in Prescription	10	มีแนวทางเฝ้าระวังการใช้ยาในผู้ป่วยเด็ก (ระวังการใช้ยาในเด็กที่มีภาวะ G6PD)			0.67
	11	มีแนวทางเฝ้าระวังการใช้ยาในผู้ป่วยหญิงตั้งครรภ์ (ระวังการใช้ยา Ergotamine)			0.67
	12	มีแนวทางเฝ้าระวังการใช้ยาในผู้ป่วยใช้ยา warfarin			0.67
	13	มีกระบวนการเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์และรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ			1.00
	14	มีกระบวนการคัดกรองและส่งต่อผู้ป่วยที่เหมาะสม			1.00
	15	มีกระบวนการรายงานการใช้ยาที่นำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ (Mis used) เช่น ซื้อมาแก้อื่นเพื่อนำไปเสพ			0.67

ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยเภสัชผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

IOC : Index of item objective congruence > 0.5

ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) Cronbach Alpha = 0.75

